

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti
Evropský sociální fond

Přehled dějin evropského umění

Světové umění 1940-1960

přednášející: doc. PhDr. Marie Klimešová, PhD.

Válka : odchody do emigrace a vnitřní emigrace

Generace evropské meziválečné avantgardy v průběhu třicátých let a krátce před vypuknutím 2.světové války zčásti odchází za oceán (André Breton, Claude Lévi-Strauss, Yves Tanguy, Piet Mondrian, Max Beckmann, Lionel Feininger, Fernand Léger, Piet Mondrian, Marc Chagall a Walter Gropius, Roberto Matta, Salvador Dalí, Max Ernst, André Masson, Wilfredo Lam, Wolfgang Paalen, Mies van der Rohe, László Moholy-Nagy, Josef Albers a další). Evropští umělci se zde spolu se starší vrstvou přistěhovalců z Evropy (kupř. Wilhelm de Kooning, Marc Rothko, Arshile Gorky) podíleli na emancipaci americké mladé generace a formování Newyorské školy.

Jiní umělci prožili válečné období ve vnitřní emigraci v Evropě, zejm.na středomořském pobřeží (kupř. Joan Miró, Viktor Brauner, Henri Matisse, Pablo Picasso).

V samotném Německu byla tvůrčí aktivita umělců označovaných za představitele degenerovaného umění totálně ochromena. Byla nahrazena ideologicky exaltovaným národně socialistickým realismem, blízkým sovětskému socialistickému realismu a italskému hnutí Novecento.

Poválečné tendence 1945 - 1960

- Období po 2.světové válce přineslo nutnost hledat nové vitální zdroje tvorby. Předválečné postupy se vyčerpaly a nenabízely odpovědi na vyjádření životního pocitu po celosvětové katastrofě. Hodnotová krize, která zasáhla celou západní společnost, vedla v období 1945 – 1960 v evropském i americkém umění k proměně tvůrčích paradigmat, mimo jiné v závislosti na postupné generační výměně. Od existenciálních otázek, typických pro situaci druhé poloviny čtyřicátých let, došli umělci na obou stranách oceánu k emancipované reflexi doby, a to jak prostřednictvím nového vztahu k banalitě a konzumu, tak prostřednictvím různých forem abstraktního projevu.
- Velcí mistři předválečné modernistické výtvarné scény úspěšně transformovali své původní formální koncepce mnohdy vycházející z kubismu. Využili je k monumentální tvorbě ve veřejném prostoru (Zadkin, Liepchitz, Miró, Picasso, Braque, Léger, Matisse, Ernst, Calder ad.), deklarující humanistické ideály poválečného západního světa. Upozornili na sebe znovu svým už vyhraněným stylem, ale také schopností inovovat svá východiska. Mnozí z nich patřili k levicovým intelektuálům, ve své tvorbě ale nepodléhali dobovým ideologickým dogmatům.
- Pozice výrazných solitérů si uchovali kupř. Marcel Duchamp nebo malíř Balthus.
- Po válce se transformoval i **surrealismus**, který už ale ztratil dominantní roli na výtvarné scéně. André Breton po návratu z USA čelil rozkolu v hnutí a ideologickému rozkolu francouzské avantgardy, která se orientovala výrazně

výrazně levicově. Rozkol v Surrealistické skupině vyřešila do jisté míry její transformace. Hnutí oživil nástup autorů, kteří nepatřili před válkou k zakladatelským osobnostem, a kteří přinesli surrealismu podněty z odlišných kulturních oblastí (kupř. Kiesler, Brauner, Matta, Lamm). V roce 1947 se v Paříži uskutečnila Mezinárodní výstava surrealismu.

Organická abstrakce zaznamenala v tvorbě řady osobností (Moore, Miró, Noguchi, Arp, Bloc, Hepworth) výrazné výsledky. Vztah k přírodnímu tvarosloví a archaickým kulturám spojoval tvorbu těchto umělců i s dobovou architekturou, která v některých případech řešila stavbu jako organickou sochu (Le Corbusier, Ronchamp).

Nejvlivnějším myšlenkovým proudem poválečné generace se načas stal **existencialismus**, neboť reflektoval zvláště přesně její úzkostný životní pocit. V jistém smyslu nahradil surrealismus, s nímž ho spojovala některá klíčová jména umělců, filozofů (Jean Paul Sartre, psychoanalytik Jacques Lacane, který též překládal díla Sigmunda Freuda) a literátů (Simone de Beauvoir, André Malraux, Georges Bataille, Albert Camus, Samuel Beckett, Eugene Ionesco, Jean Genet ad.). Hlavním centrem existencialismu se stala Paříž. Krátce po válce zde v galerii Denise René proběhly výstavy Jeana Dubuffeta (1901–1985) a Jeana Fautriera 1898 – 1964, cyklus Rukojmí), v galerii René Drouin výstavy Wolse a Henri Michauxe (1899–1984). Existencialismu se později stával módním směrem a v průběhu padesátých let se postupně vyčerpal. S „filozofií existence“ ve výtvarném umění je spojena redukce lidské figury na senzitivní strukturu, destrukce povrchu, směřování k abstrakci, intenzivní fyzická přítomnost matérie, tělesnost, a pojmy jako odcizení, metamorfóza, blasfémie, autenticita či svoboda výrazu.

V oboru existenciální figurace se výrazně prosadil v sochařské tvorbě Alberta Giacomettiho, Germaine Richierové, v malbě Bernarda Buffeta, v psychicky vypjatých kresebných analýzách vlastního nitra Antonina Artauda a trýznivých předulech Henri Michauxe. Tvorba Fautriera, Wolse anebo Brama van Velde se pohybovala na pomezí expresivní abstrakce, založené na progresivním tělesném přístupu k strukturální malbě. Je pokládána za průkopnický projev informelu. K **informelu** se řadí rovněž autoři španělského okruhu, zejména Antoni Tápies(1923) anebo Antonio Saura (1930–1998) anebo italský malíř a sochař Alberto Burri (1915–1995). Řadu paralelních abstraktních proudů, které se po válce formovaly v západní Evropě (kupř. tašismus, gestická abstrakce, lyrická abstrakce), teoretik Michel Tapié označil na počátku 50.let jako „**jiné umění**“ (Art autre).

Z existenciálního životního pocitu vyšli i představitelé anglické malby (Francis Bacon, Graham Sutherland, Lucian Freud) se spojil kubismus, surrealismus a expresionismus do nové podoby figurativní tvorby, která přímo ovlivnila pozdější „novou figuraci“ šedesátých let.

Art brut v čele s osobností malíře Jeana Dubuffetta hledal oživující zdroje nové tvorby v projevech neškolených autorů (duševně chorých, médií, dětí, amatérů), které pokládal za autentičtější než akademické umění. V tomto smyslu navázal na zájem surrealistů kupř. o pouliční graffitti (Brassai), anebo na zájem André Bretona o etnické umění, a

samozřejmě na starší podněty (zejm. Prinzhornova sbírka zaměřená na výtvarné projevy duševně chorých jako na umělecká díla). Dubuffet založil spolu s André Bretonem Společnost přátel art brut a v roce 1949 se v Paříži v galerii René Drouin uskutečnila památná výstava *Art brut préféré aux arts culturels*.

Primitivismus a mýtus se stal nosným tématem už před válkou (Roger Goldwatter, *Primitivism in Modern Painting, 1938*). Pobyt Clauda Lévi-Strausse za války v USA posílil úvahy na toto téma, které bylo přijímáno i surrealisty (Brauner). Archaické idoly se objevily jak v rané sochařské tvorbě Louise Bourgeois (NY, 2.polovina 40.let), tak u představitelů amerického abstraktního expresionismu (Baziotes, Motherwell). Demonstrativními výstavami uspořádanými v roce 1946 v Londýně v nově založeném Institute for Contemporary Art upozornil Roland Penrose na obohacující vztah moderního a archaického umění (*40 Years of Modern Art* a vzápětí jako výraz jeho zájmu o primitivismus *40,000 Years of Modern Art*).

Primitivismus, surrealismus a art brut rovněž ovlivnily vznik skupiny **CoBrA**. Levicově orientovaní mladí revoluční surrealisté v průběhu krátkého trvání skupiny (1949–1951) vytvořili expresivní evropskou variantu figurace, kterou pokládáme za průkopnickou pro později vzniklé varianty nové figurace.

Základy abstraktního expresionismu, resp. action painting

Vliv mexických muralistů a místních mýtů

Kubismus, surrealismus (automatismus), expresionismus (předválečná vlna emigrace)

Teoretikové:

Clement Greenberg, Harald Rosenberg

New York School (Paul Jackson Pollock(1912–1956), Franz Kline, Arshile Gorky, Mark Rothko(1903–1970), Hans Hofman, Adolf Gottlieb, Robert Motherwell, Philip Guston, Clyfford Still)

Willem de Kooning (1904–1997)

William Bazotes (1912–1963)

David Smith

Color field jako odnož abstraktního expresionismu: Mark Rotko, Barnett Newmann, Clyfford Still. Harald Greenberg nejprve používal termín Post-Painterly Abstraction, později se ustálil termín Color field painting.

Black Mountain College

Experimentální škola v Severní Karolíně, radikální profil– žádné legální řízení zvenčí.

Od poloviny 40. do poloviny 50.let v oblasti výtvarného umění bylo Black Mountain College nevlivnější komunitou v Americe

Od roku 1933 tam působil Josef a Anni Albersovi – jako první členové Bauhausu v Americe. Do 1949 v Black M.C., potom odešli a působili v letech 1950 – 1958 na Yale (vedoucí oboru malířství a sochařství, později přejmen. na design).

Na přelomu 40. a 50.let zde působil rovněž John Cage.

Albers sdílel s Cagem odpor vůči jiným estetickým modelům, které byly na vzestupu – zejm proti expresivní subjektivitě (studenti de Kooningová, Motherwell, Kline) anebo extrémní objektivitě (později rozvinul Clement Greenberg jako specifický model malířství = pomalířská abstrakce = minimal = hard edge = lyrical abstraction, color field painting).

Albers i Cage ovlivnili generaci konceptuálních autorů, kteří se v průběhu padesátých a šedesátých let profilovali nezávisle na abstraktním expresionismu. Byla jim oběma blízká kombinace konstruktivismu s provokativním dada. K Cageovým žáků na BMC patřil Robert Rauschenberg, Albers položil důležité základy pro vznik malby hard-edge a minimalismu (m.j. Eva Hesse).

Josef Albers:

hlavním prvkem chemické reakce, která učinila BM tak důležitým činitelem pro pokrokové umění v poválečné Americe, byl konstruktivistický impuls = modernismus zaměřený na vidění, materiál, formu a strukturu se zkombinoval s dadaistickým impulzem = avantgardismem orientovaným na provokativní hru způsobem, který přímo či nepřímo ovlivnil mnoho významných umělců 50. a 60. let

Prostředník mezi předválečnými a poválečnými formami abstrakce, zejména těmi, které byly zaměřeny na světlo a barvu. Světlo ho zajímá jako barva v objemu. Barva jako autonomní prostředek plastické organizace: **„Malování je akce barvy, charakter a pocit se mění od obrazu k obrazu bez jakéhokoli dalšího 'rukopisu' .“**

Magnum Photo

Váleční fotografové Robert Capa, David Chim Seymour, Henri Cartier-Bresson a George Rodger založili 27. 4. 1947 elitní agenturu Magnum Photos jako reakci na 2.světovou válku, ze které dodávali reportážní fotografie. V roce 1949 se stal členem Magnum také Werner Bischof. Práce prvních fotografů agentury charakterizuje humanitní zacílení jejich dokumentů, nesmírně osobní nasazení, vysoká úroveň.

Magnum je jedna z prvních fotografických kooperací, kterou vlastní a administruují výhradně její členové. Zaměstnanci poskytují podporu pro fotografy, kterým náleží veškerá autorská práva. Agentura Magnum zahrnuje fotožurnalisty z celého světa a zachytila mnoho historických momentů 20. století. Archiv agentury obsahuje snímky zobrazující rodinný život, drogy, religionistiku, válku, chudobu, kriminalitu, hladomor, politiku i celebrity.

Řada členů agentury Magnum vystavovala na generační výstavě The Family of Man v Metropolitan Museum of Modern Art 1955, jejímž kurátorem byl Edward Steichen. Výstava shromáždila 503 fotografií z 68 zemí světa, jejichž leitmotivem byl poukaz na potřebu člověka žít harmonický život v celosvětové pospolitosti.

Počátky pop artu:

Evropa:

Anglie – Independent Group:

Eduardo Paolozzi, Reyner Banham , Lawrence Alloway, Alison a Peter Smithsonovi, Richard Hamilton

Výstavy: Paralely života a umění,1953; Člověk, stroj a pohyb,1955; This is tomorrow, 1956.

Angličané : vzory hledají u Schwitterse a Francise Bacona. Dada, surrealismus, fr. strukturalisté Lévi Strauss a Roland Barthes → **naivita jako okno do podvědomí**. Výrazná citovost.

Amerika:

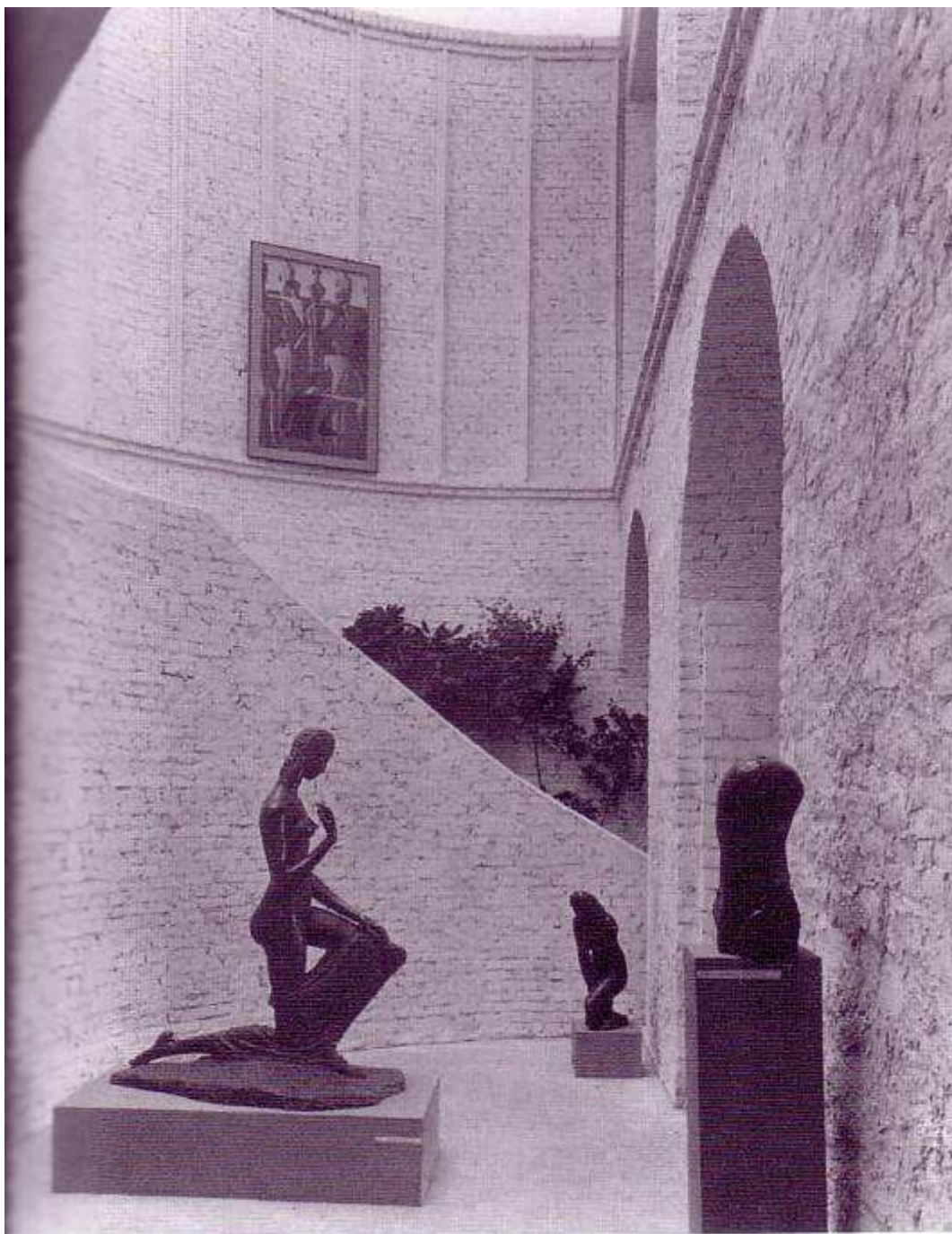
Američané: vzory hledají u Légera, Duchampa a dada (New York Pop – snaha o antiumění, podobně jako dada 10.a 20.let

Kořeny pop artu v USA: Black Mountain College, rozvíjí se později, koncem padesátých let, kdy banální předměty povýšeny na umělecká díla. Konkurenční obrazová média umělci začlenili do svých uměleckých děl.

Bibliografie

- Hal Foster, Rosalind Kraussová, Yve-Alain Bois, Benjamin H.D.Buchloh, *Umění po roce 1900*. Slovart 2007.
- Rosalind Krauss, *Originality of the Avant-Garde and Other Modernist Myths*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1985.
- Rosalind Krauss, *Passages in Modern Sculpture*. Cambridge Mass: The MIT Press, 1977.
- Amy Dempsey, *Umělecké styly, školy a hnutí*, Slovart 2002
- Bernard Ceysson a kol., *L'Art en Europe. Les Années décisives 1945 – 1953*. Musée d'Art moderne de Saint-Étienne, 1987.
- Thomas Messer et col., *Europa nach der Flut: Kunst 1945 – 1965*, Künstlerhaus Wien, 1995.
- *Pop Art / U.S. / U.K. Connections, 1956–1966*, (texty David E. Brauer, Jim Edwards, Christopher Finch, Walter Hopps), The Menil Collection in association with Hatje Cantz Publishers, 2001.
- Lucy Lippard, *Pop art*, Thames & Hudson, London 1970.

- *Répartir à zéro. Comme si la peinture n'avait jamais existé* (texty Eric de Chasse, Sylvie Ramond). Musée des beaux arts, Lyon 2008.
- *Der Riss im Raum* (Matthias Flügge a Jiří Svestka ed.). Guardini Stiftung Berlin, 1995.
- Edward Lucie-Smith, *Artoday, Současné světové umění*. Slovart 1996.
- *B-Bomb. The Transatlantic War of Images and all that Jazz. 1946–1956*, Manuel J. Borja-Villel (ed.), Museu d'Art Contemporani de Barcelona a Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia, Madrid 2007.

Documenta 1 1955

kurátoři:
Werner Haftman a Arnold Bode

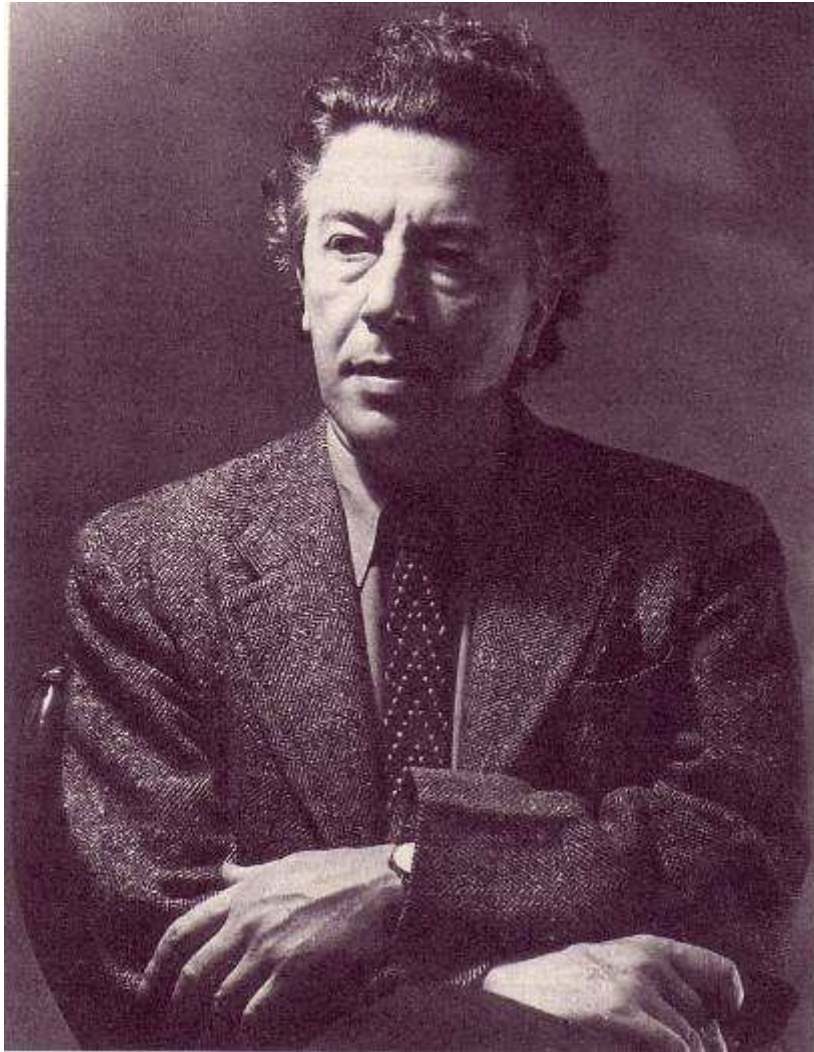
André Malraux (1901 – 1976)
Le Musée imaginaire

1. vydání 31.10.1947

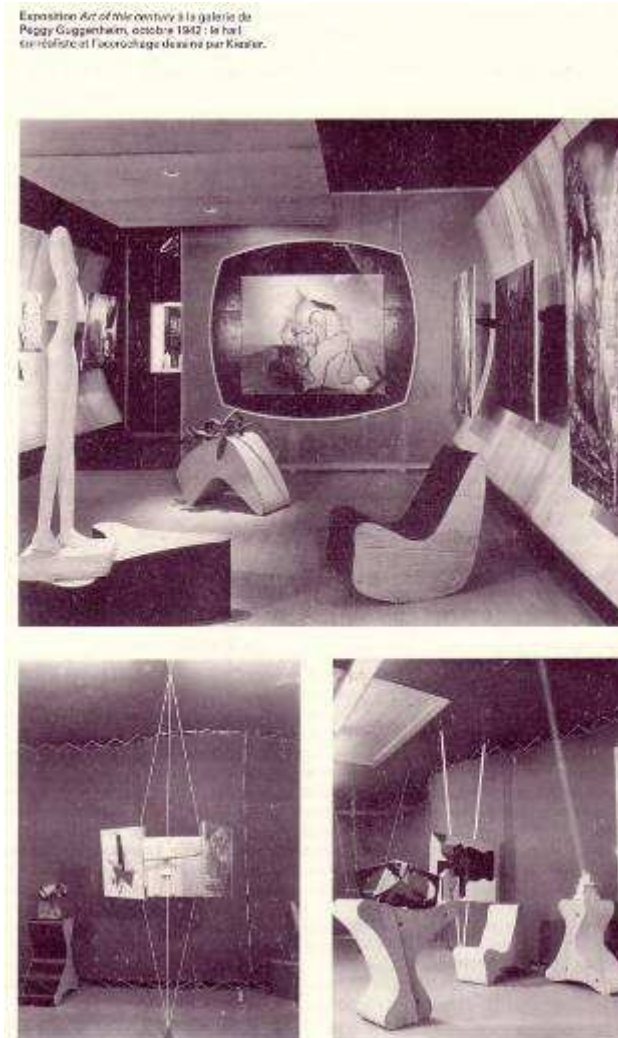
umělecká díla ztrácejí svoji
původní funkci – dochází k jejich
metamorfóze

náš vztah k nim se proměňuje:
v muzeu nejde ani o uctívání, ani
o podobnost, ani o imaginaci,
dekor nebo vlastnictví, ale o
obrazy, které odlišují navzájem
věci a které jsou navzájem
konfrontovány samy o sobě.
Náš intelektualizovaný vztah k
umění poznamenávají
konfrontace metamorfóz,
koncert protikladných melodií.

André Breton, New York,
1943

Říjen 1942, New York, Gallery Peggy
Guggenheim, Art of this century

Bretonova sbírka eskymáckých masek, 1956

Surrealisté Bretonova okruhu za války

Wilfredo Lam (Kuba), Světlo v lese – Velká džungle, 1942

Wilfredo Lam (Kuba), Král – mango, 1944

Členové Bretonovy surrealistické skupiny za války v USA

Wolfgang Paalen (Rakousko),
Kosmogonie, 1944

Jacques Herold (Rumunsko),
La liseuse d'aigle, 1942

Členové Bretonovy surrealistické skupiny za války v USA

Roberto Matta Echaurren
(Chile), Teorie stromu, 1941

Roberto Matta Echaurren
(Chile), Oběšenec, 1942

Louise Bourgeois, The
Winged Figure, 1948

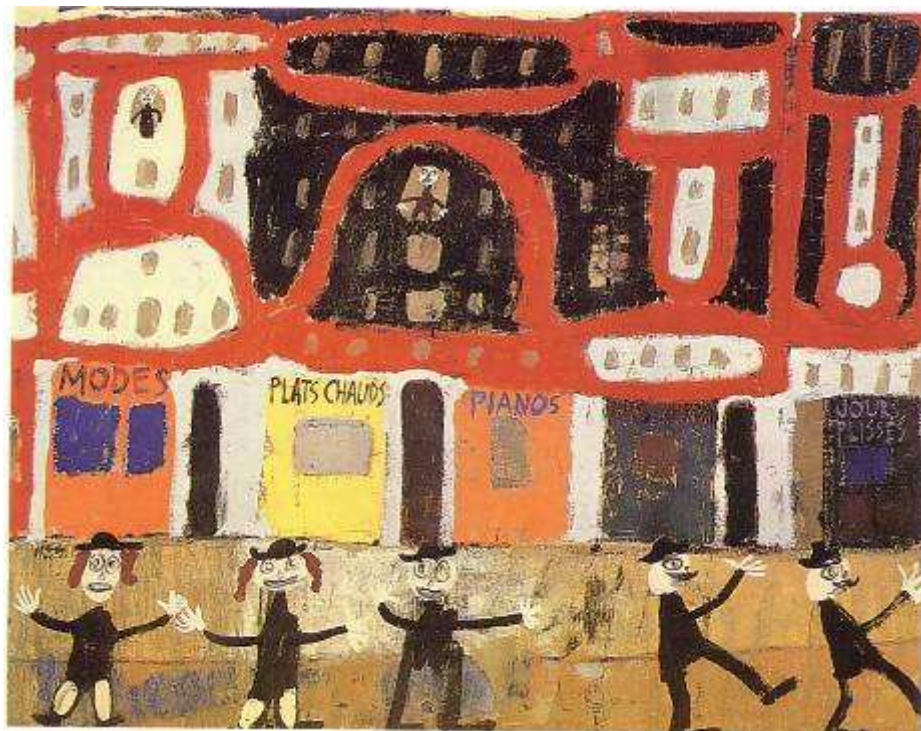

Louise Bourgeois, 1947 - 1949

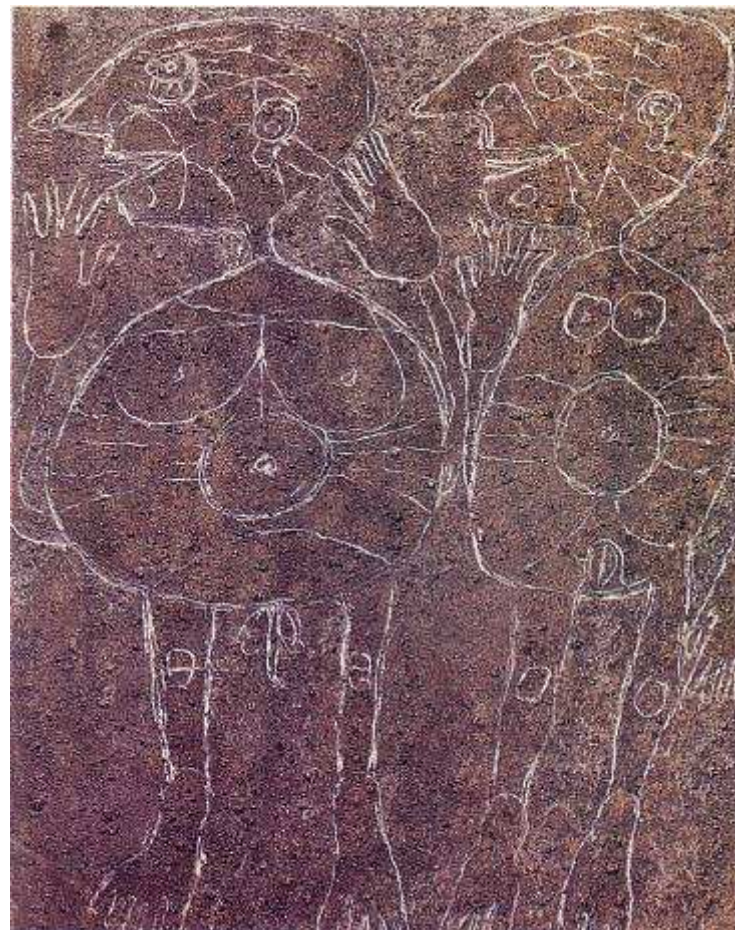

Jean Dubuffet

1943

Květen 1945, z cyklu
Archetypy, Vysoká těsta

Jean Dubuffet

René Drouin s rozpjatýma
rukama, 1946

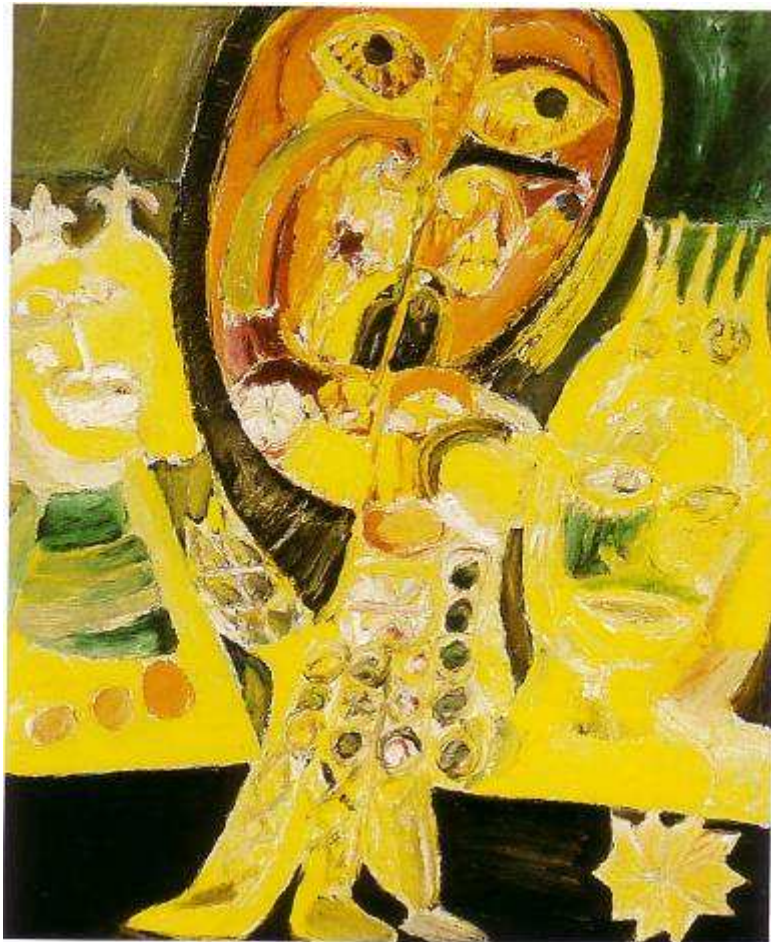

L'Oursonne, 1950

Cobra

Carl Henning Pedersen, 1949

Karel Appel, Vyslýchané děti

Cobra

Constant, Animal sorcier,
1949

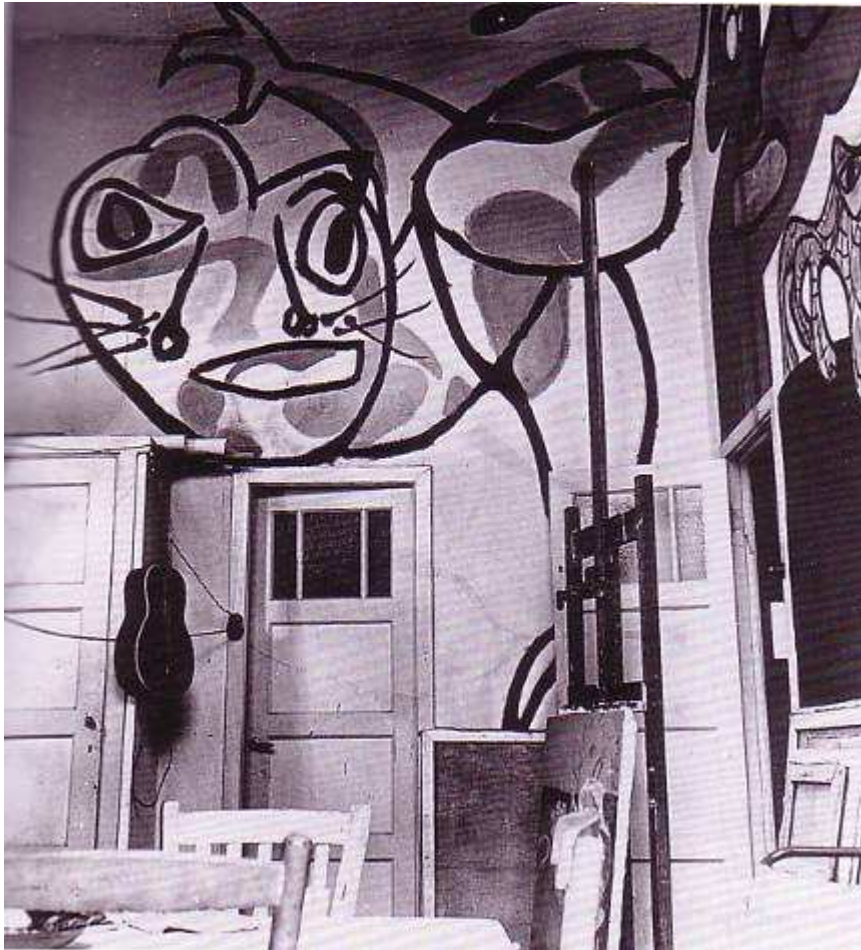

Asger Jorn, Zahrada nevinnosti, 1947

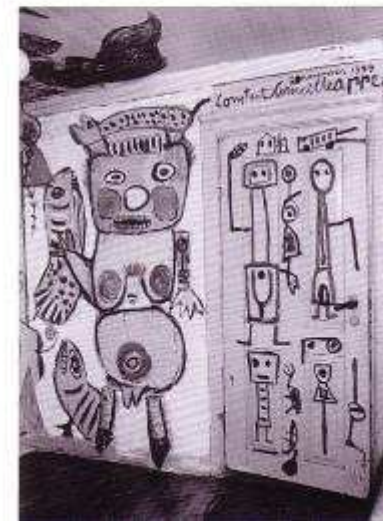

Cobra

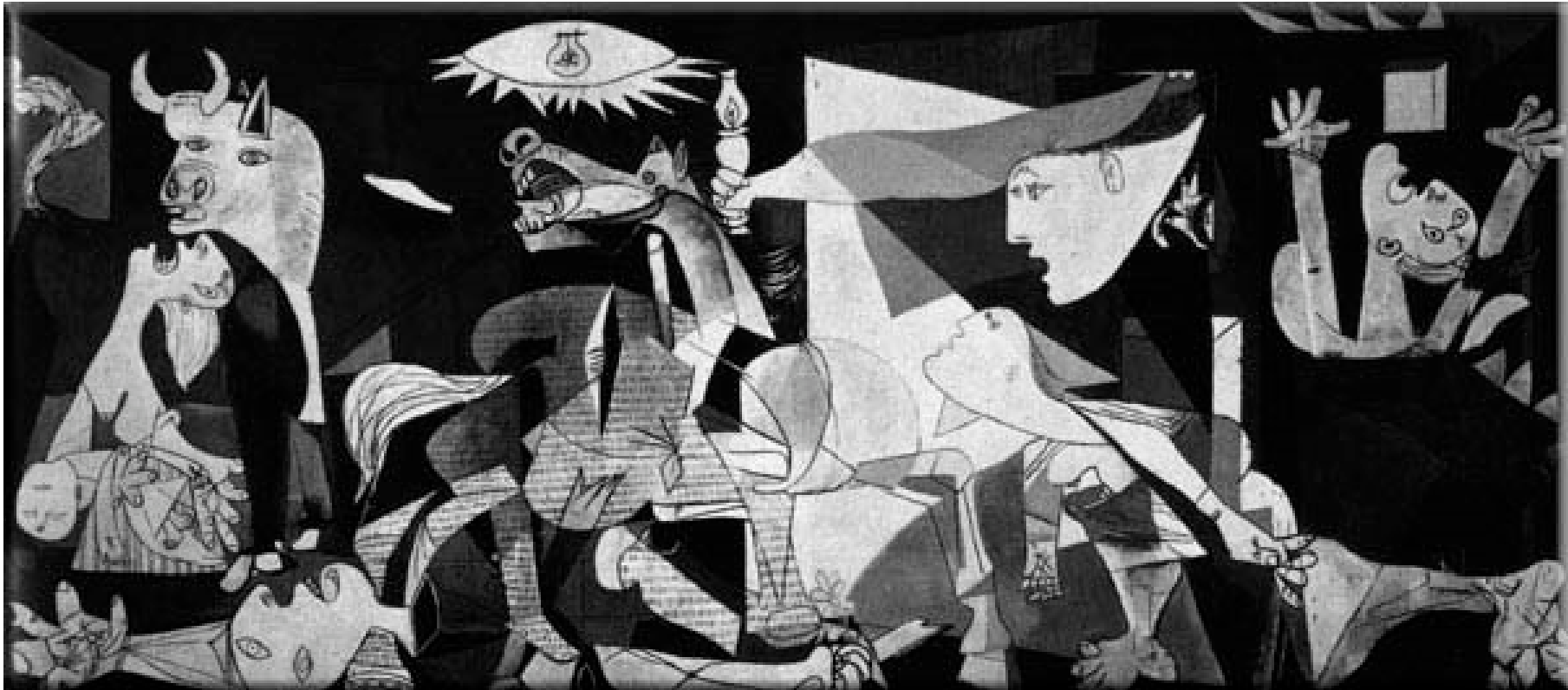
1949, Constant a Appel, dům
Constanta, Amsterdam

1949, Constant, Appel a Corneil,
dům keramika Nyholma,
Silkeborg

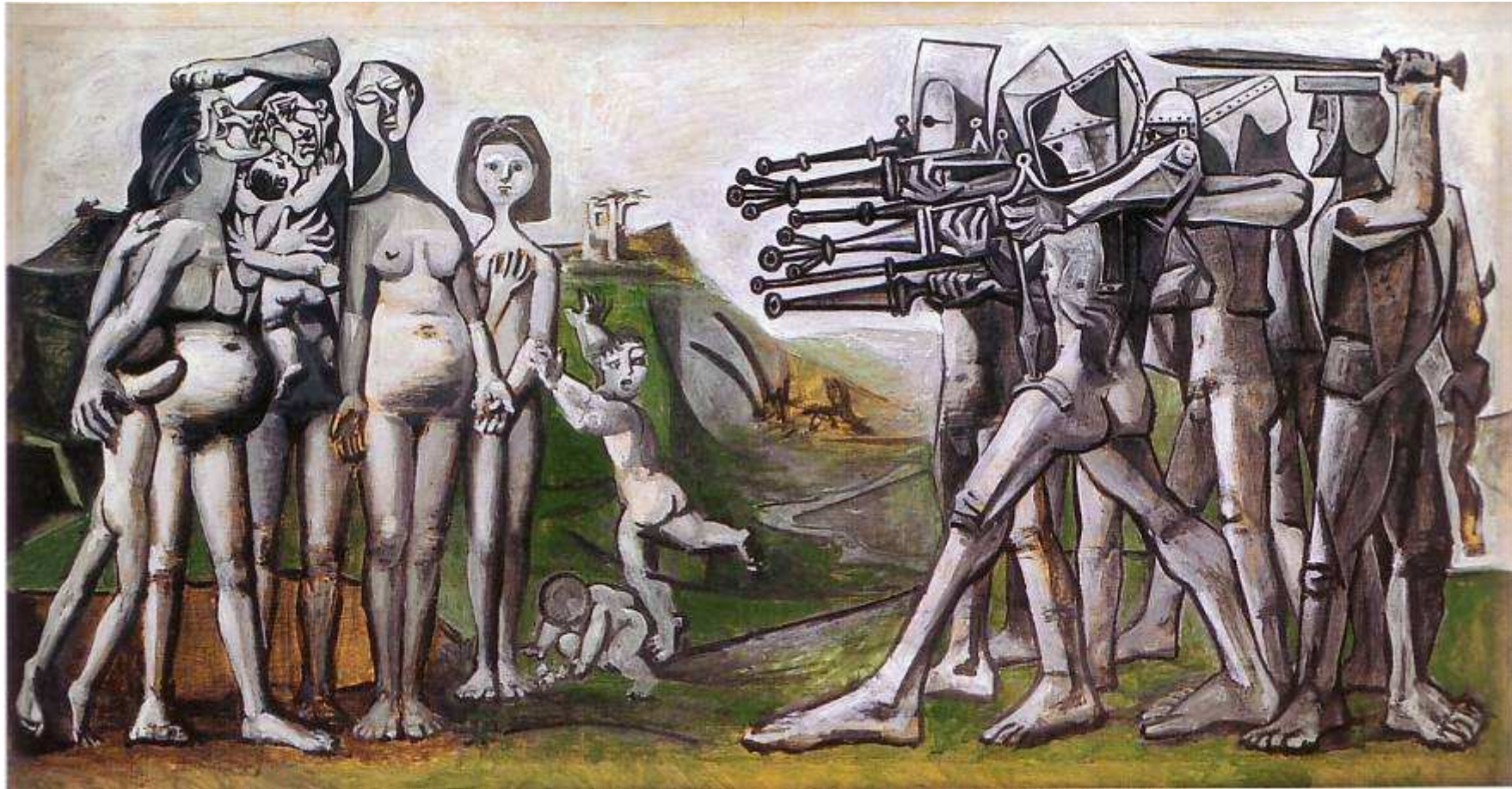

Picasso, Guernica, 1937

Angažovanost versus experiment

- Pablo Picasso Masakr v Koreji, 1951

Mír a válka

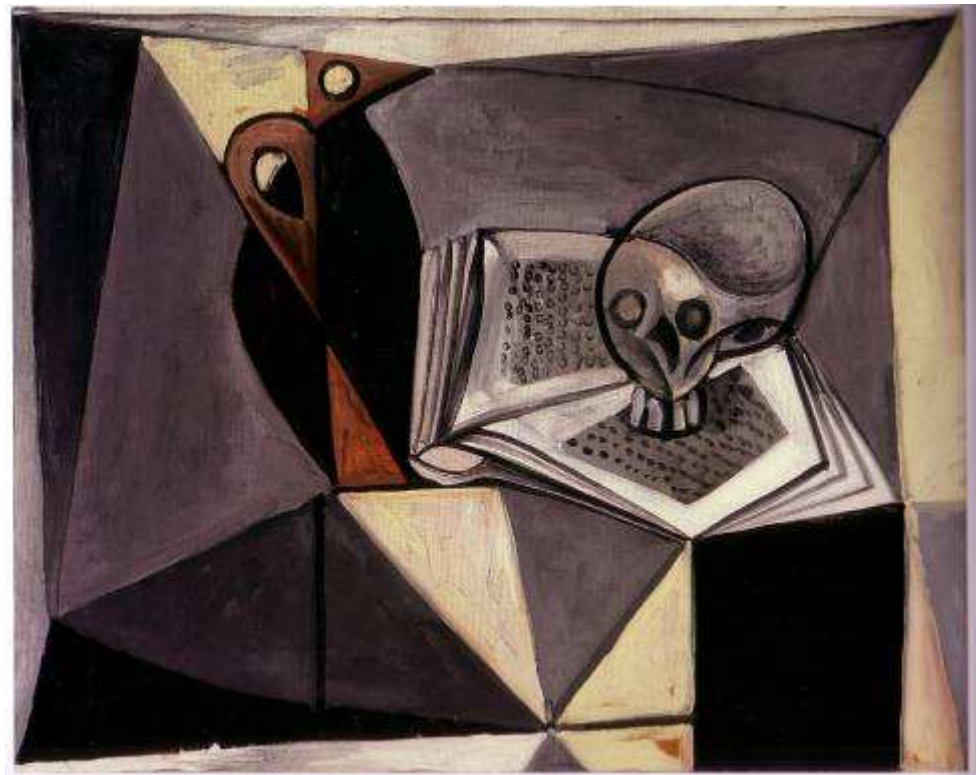
Pablo Picasso: Chrám míru, Vallauris 1951; Válka a mír, 1953

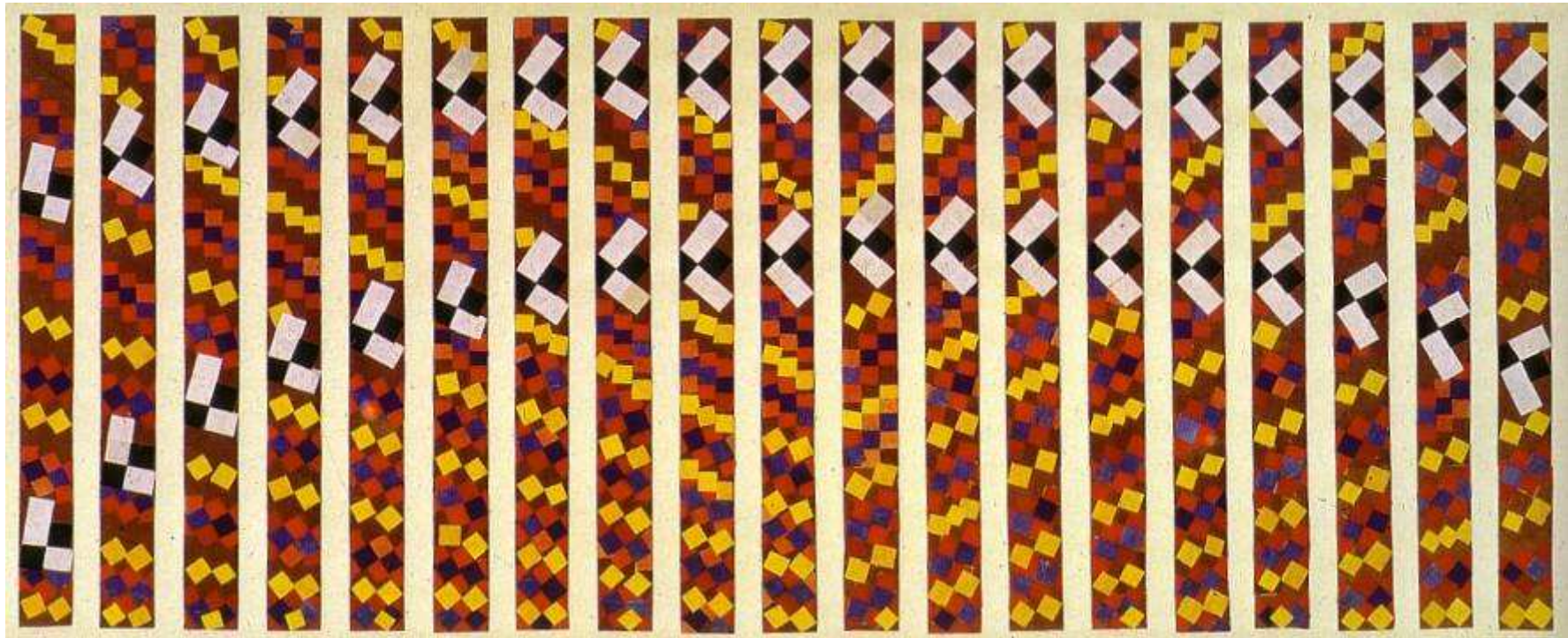
Osip Zadkin, Památník zničení
Rotterdamu, 1948 - 1951

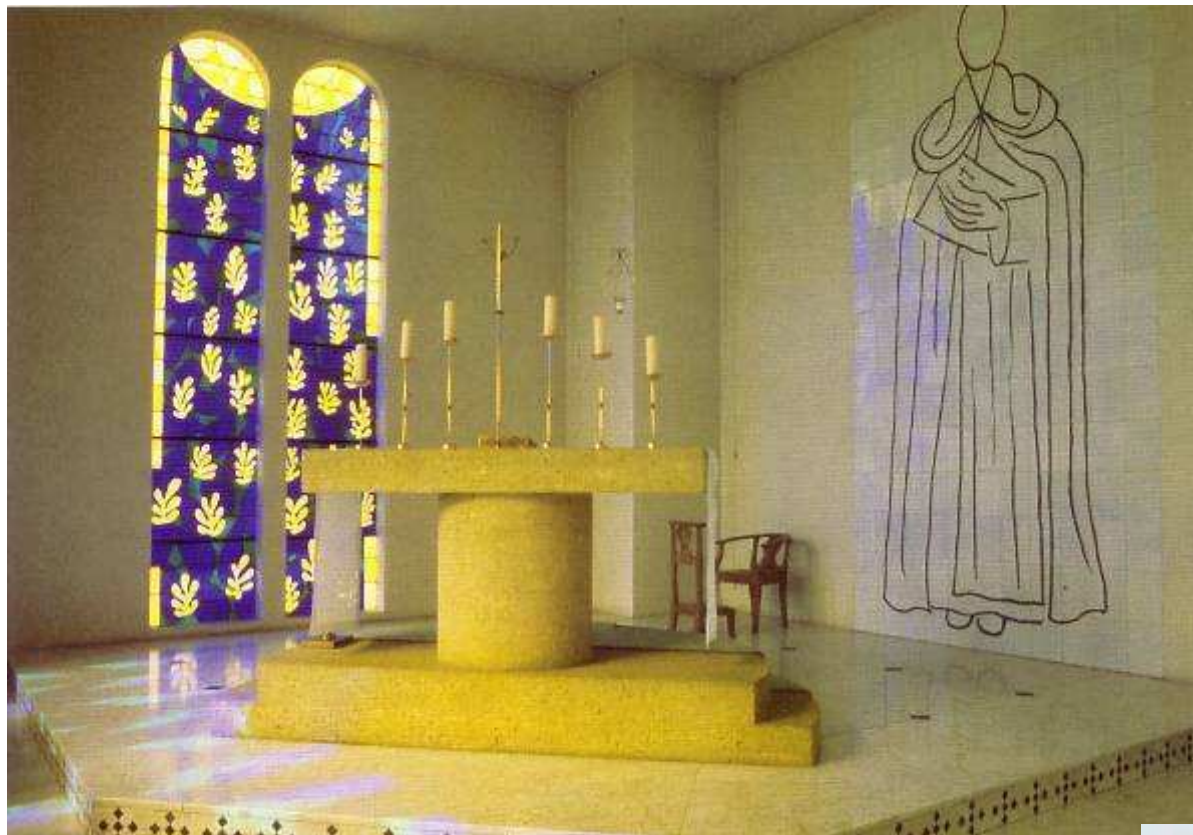
Pablo Picasso, Zátíší s lebkou a knihou,
1946

Henri Matisse, Včely, 1948, papiers découpés

Henri Matisse, Růžencová kaple ve Vence, 1949 - 1950

Levicově angažovaní francouzští umělci:
Fernand Léger, kostel Notre Dame de Toute Grace, Plateau d'Assy.

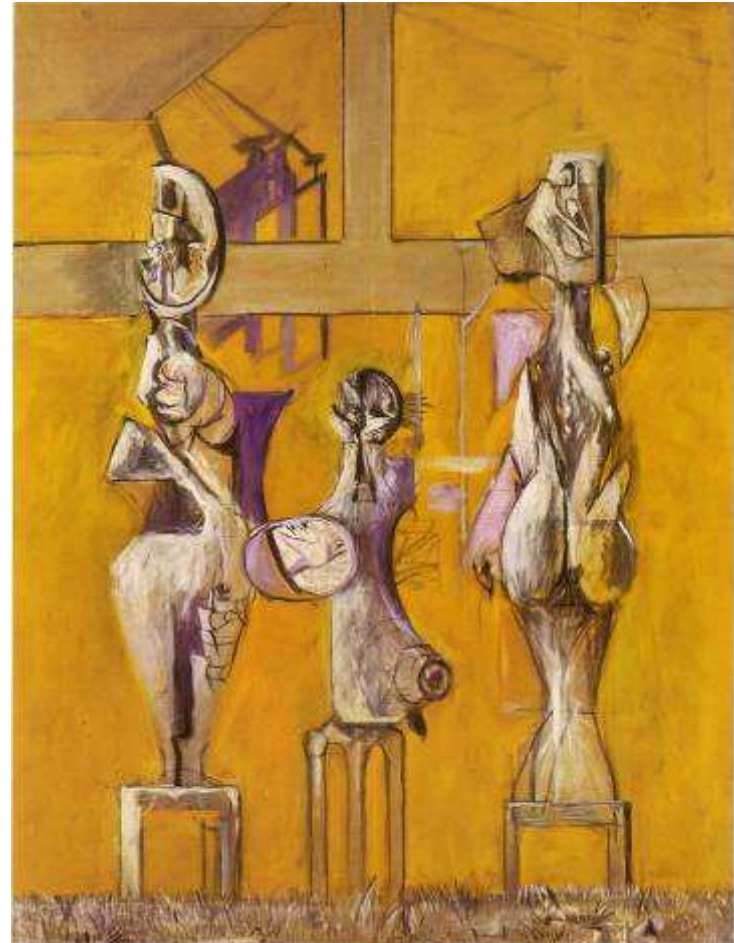

Anglický existenciální expresionismus

Francis Bacon, Papež I, 1951

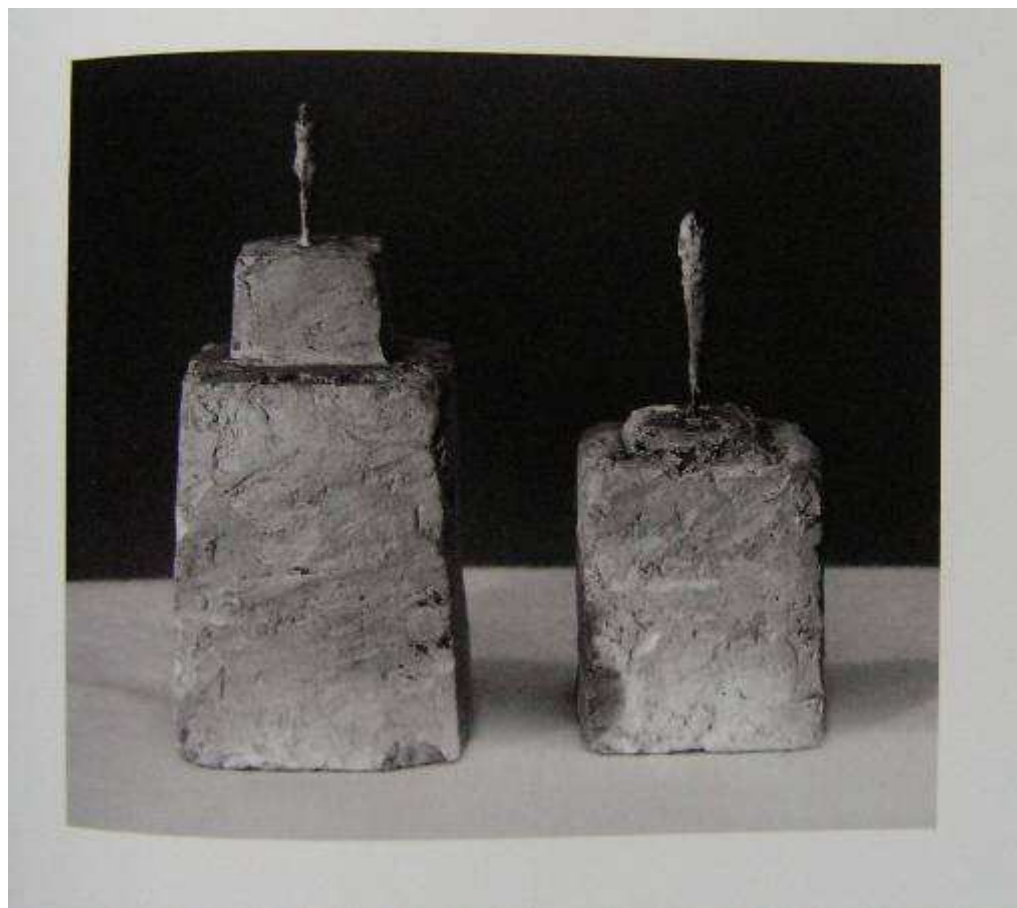

Graham Sutherland, Standing Forms II, 1952

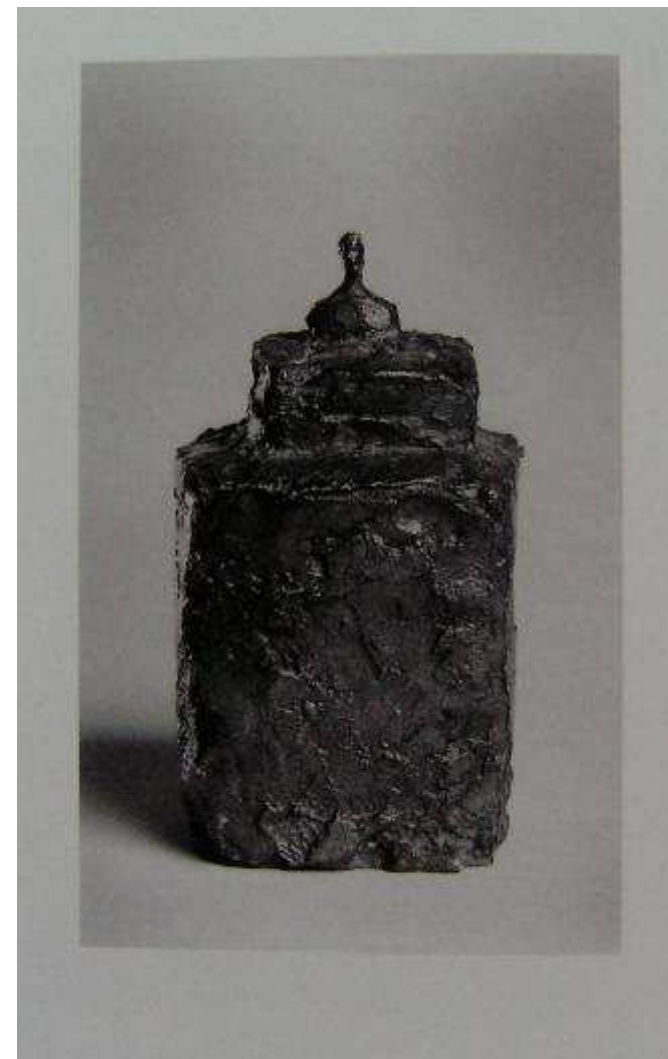

Alberto Giacometti (1901–1966)

Malá figura na podstavci,
1940–1945

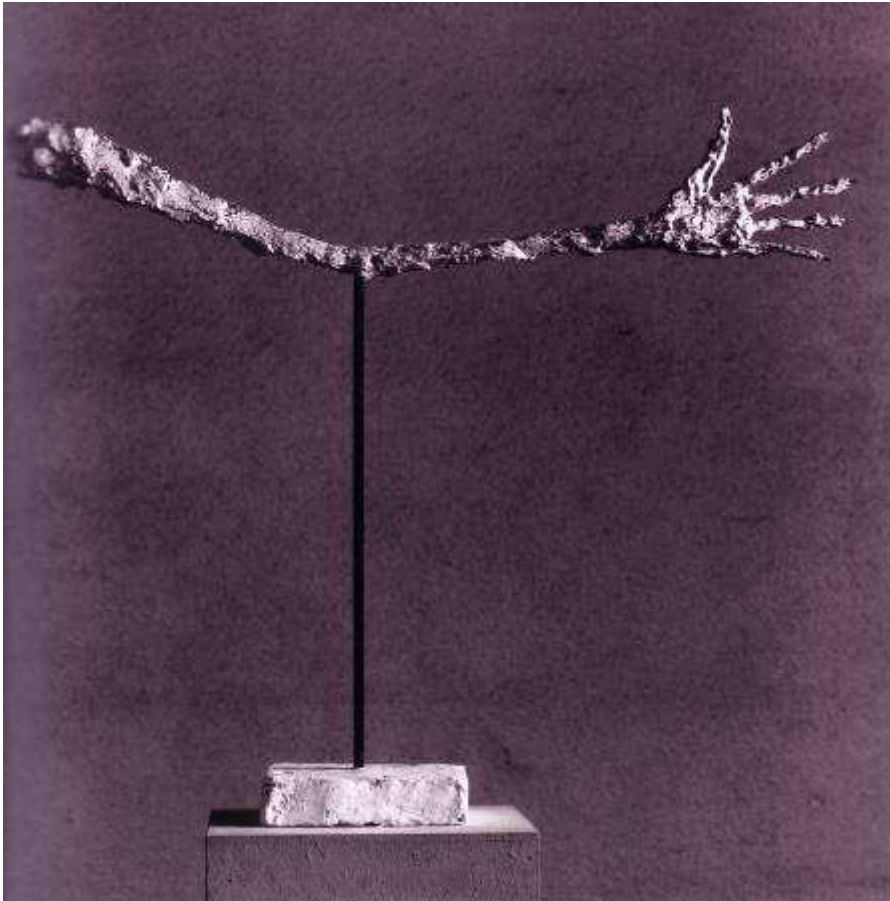

Malá figura na dvojitém
podstavci, 1940–1945

Alberto Giacometti

1947, Ruka

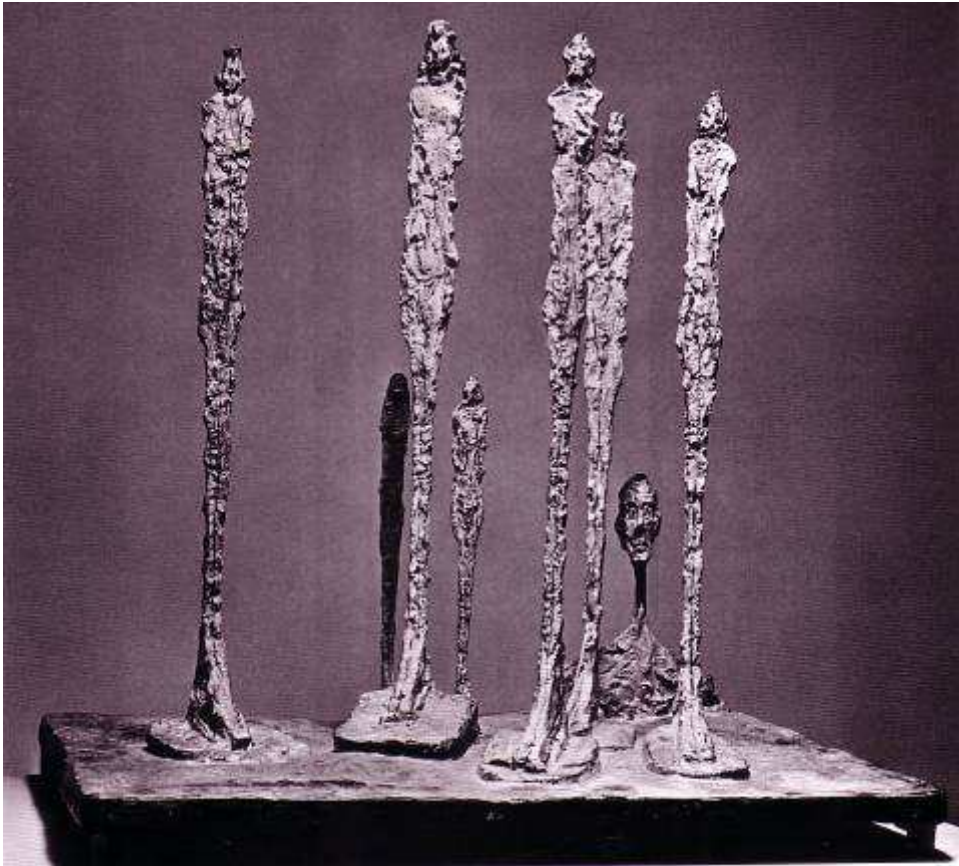

1947, Nos

Alberto Giacometti

Les, 1950

Klec, 1950

Germaine Richierová

Býčí zápasy, 1953

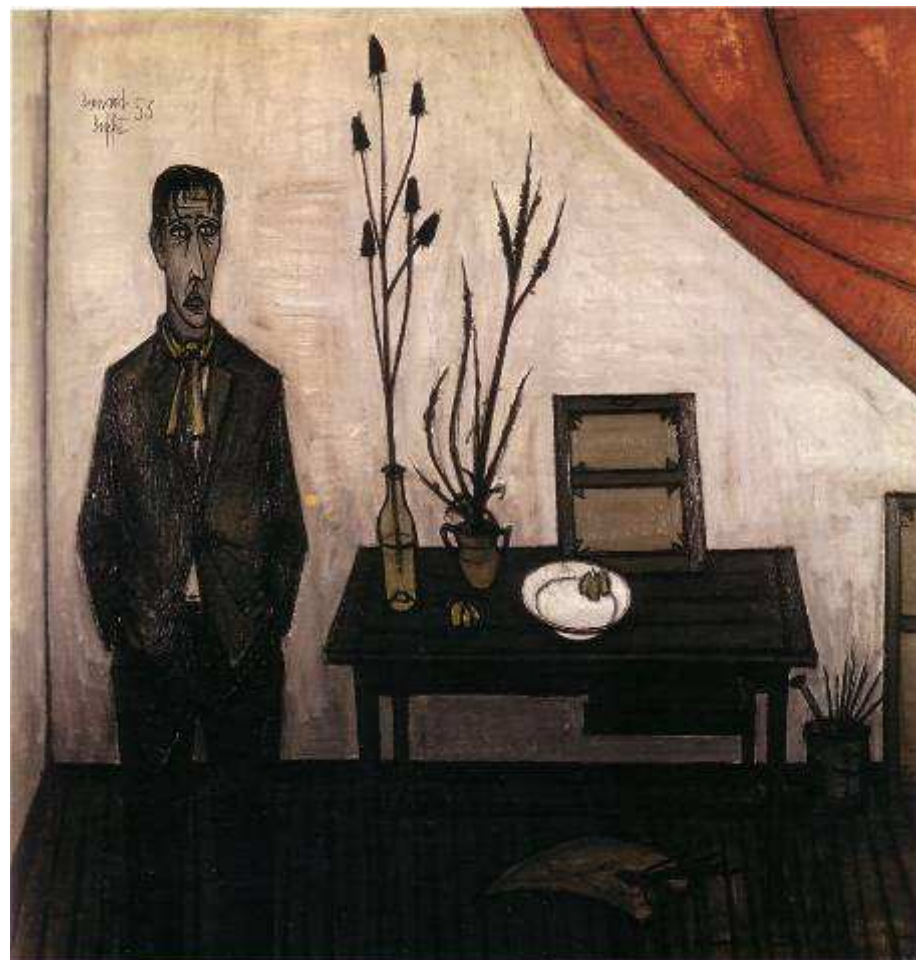

Bernard Buffet

1946, Kristus na kříži

1953, Malíř

Jean Fautrier (1898–1964), Otages (Rukojmí)

1943, Zastřelený

Kol 1943 Rukojmí

Jean Fautrier, Rukojmí - bronzы

1943, Rukojmí

1942, Velká tragická hlava;
1942– 1944, Hlava rukojmí

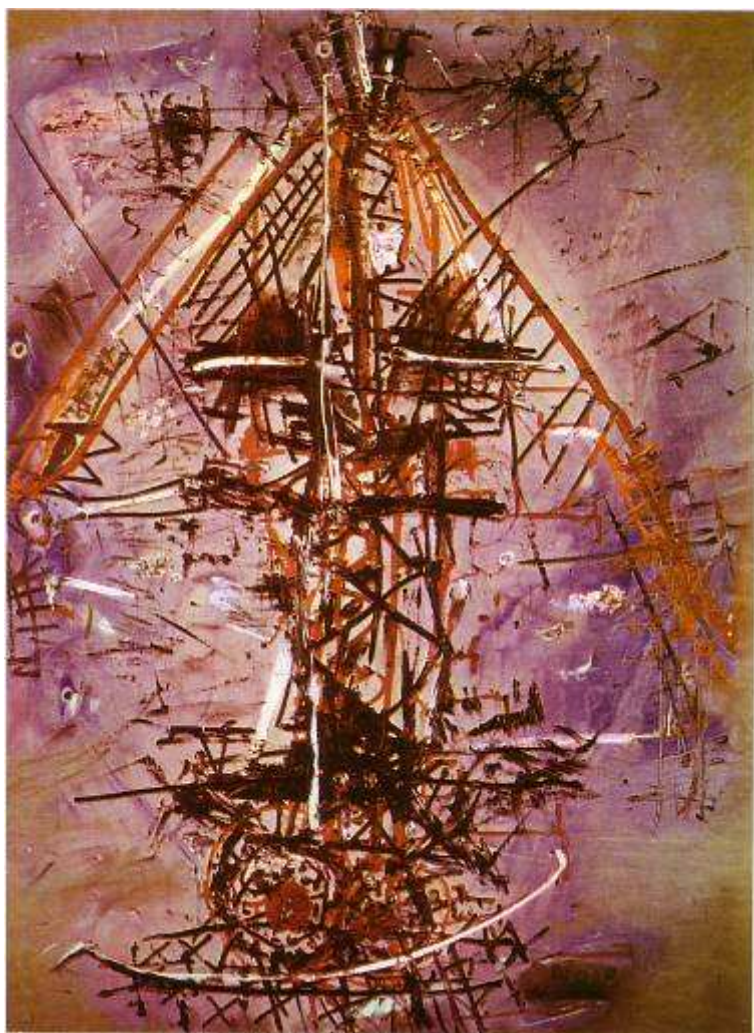
77 • Grande tête tragique, 1942
Diamètre 17 cm, bronze patiné, Paris
H. 10 cm
Collection M. et Mme J. S. de la Roche, Paris

78 • Tête d'otage, vers 1943-1944
Diamètre
10 cm
Musée de la Ville de Paris, Paris

Wols (1913–1951)

Opilý koráb, 1945

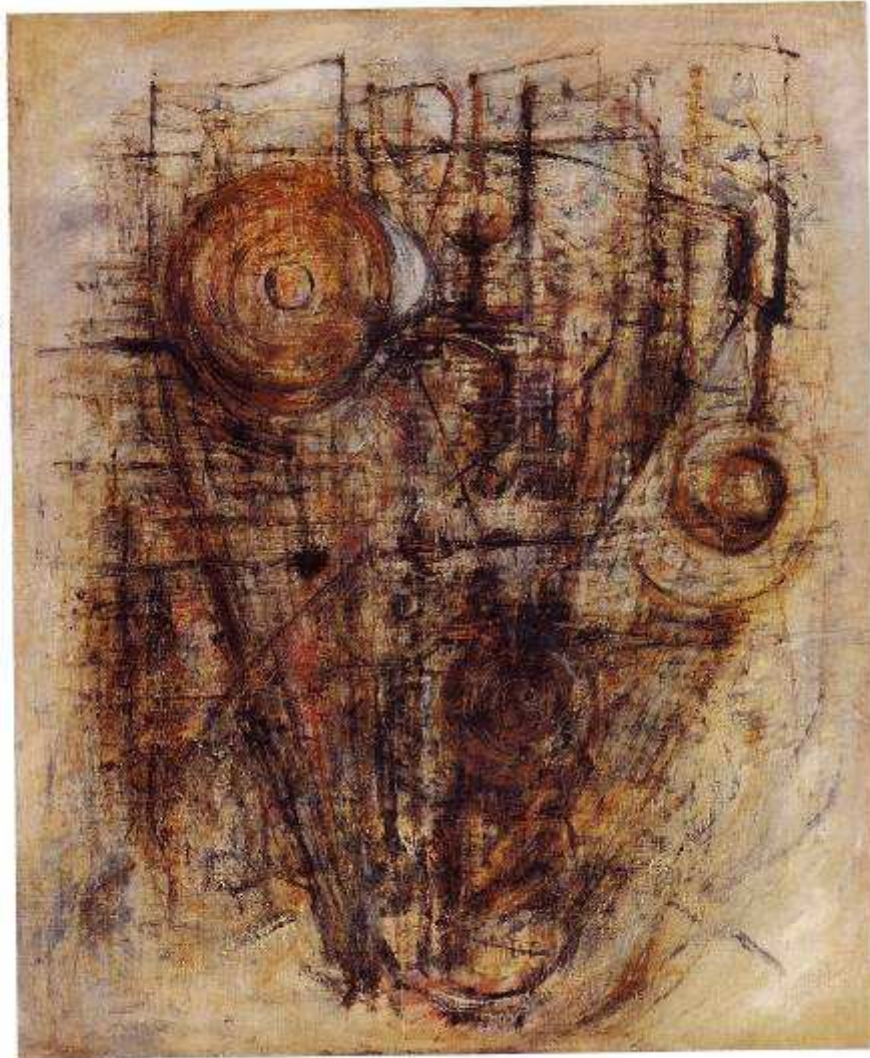

Le Grand tourbillon, 1947

Wols

Kmeny, 1947

Le Grand orgasme, 1947

Henri Michaux (1899 – 1984)

1946 - 1948

1947

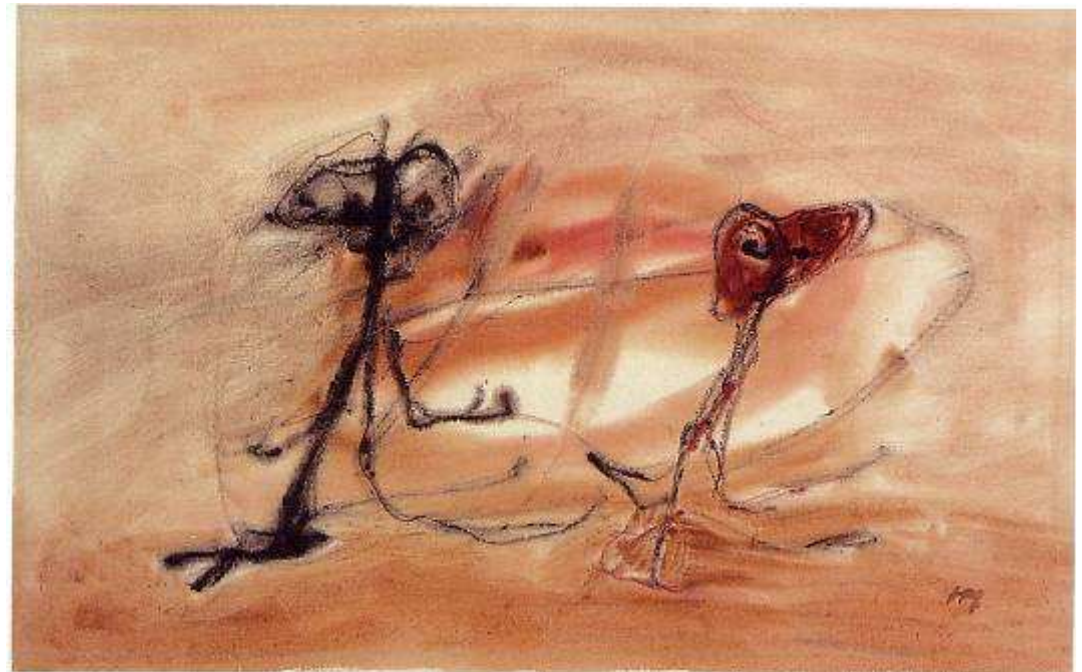

Henri Michaux

1948

1949 - 1950

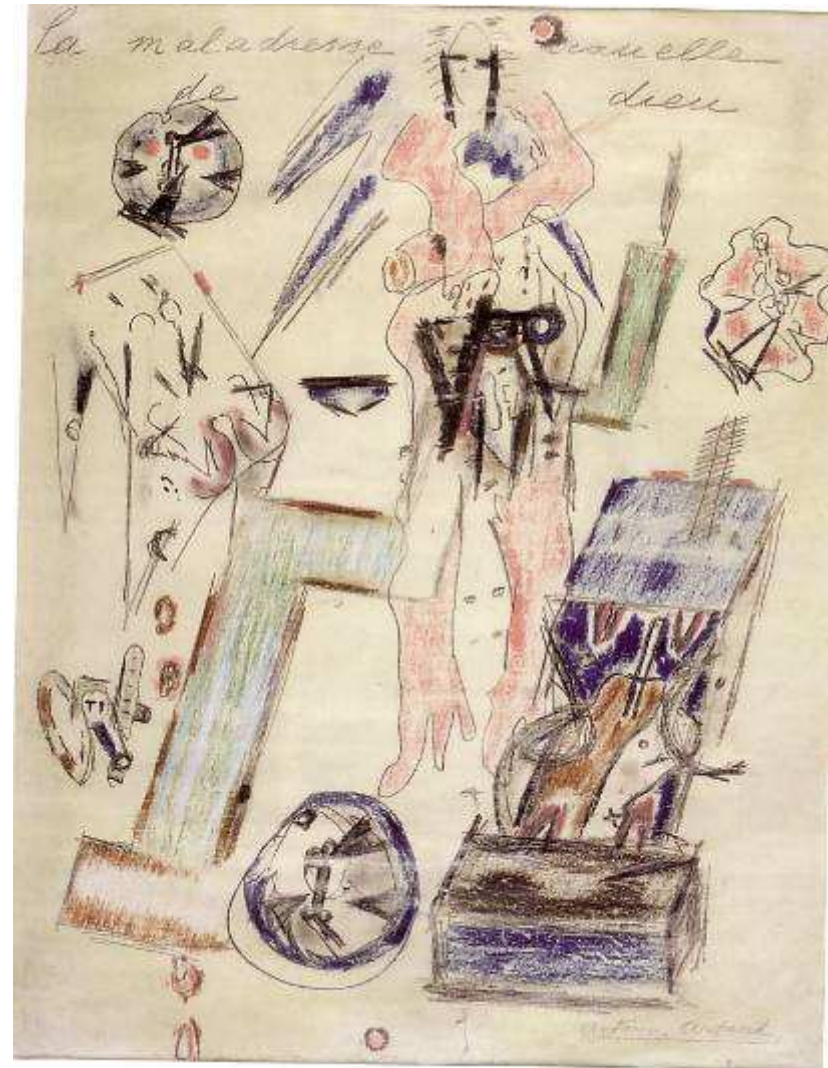

Antonin Artaud (1896–1948)

Autoportrét, 1946

Blasfemie, 1946

Viktor Brauner (1903–1966)

Stůl – vlk, dokonč.1947

Conglomerados, kol.1946

Viktor Brauner

Amour propulsateur, 1945

1946, Le Lion - double

Bram van Velde,
Kompozice, 1945

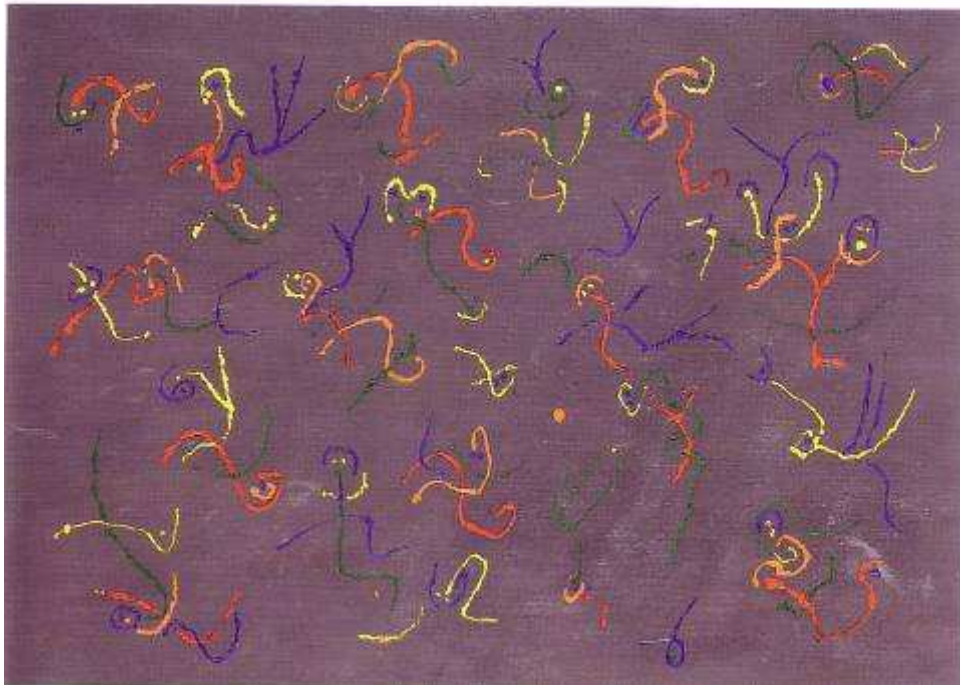

Henry Moore, Helmet
head No.3, 1950

Španělský informel

Carlos Saura, Constellació, 1950;
La Gran Euforia Panteista, 1950

Poválečný surrealismus v USA

Central Park Carousel In
Memoriam, 1950

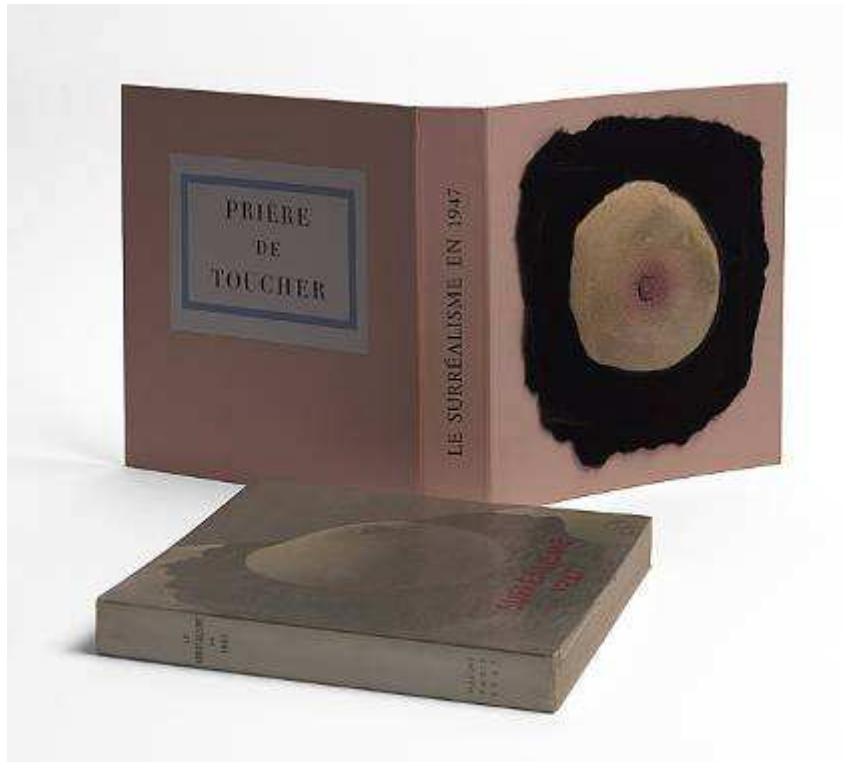
Seymour Lipton, Uvězněná
figura, 1948

Marcel Duchamp (1887–1968), USA, nezávislá pozice, nově objeven v 2.polovině 50.let mladými umělci

Publikace k výstavě Mezinárodní
surrealismus, 1947

Ženský fíkový list, 1950

Marcel Duchamp

Wedge of Chastity, 1954

Autoportrét

Arshile Gorky (1904–1948)

Agónie, 1947

Malba, 1947, ze sbírky André Bretona

Předstupně abstraktního expresionismu

Alfaro Siqueiros (1896 – 1974)

1936 Alfaro Siqueiros,
Kolektivní sebevražda

Jackson Pollock (1912–1956)

Plamen, 1934 - 1938

1938 – 1941, Bad Woman with a skeleton

Jackson Pollock

Shimmering Substance, 1946

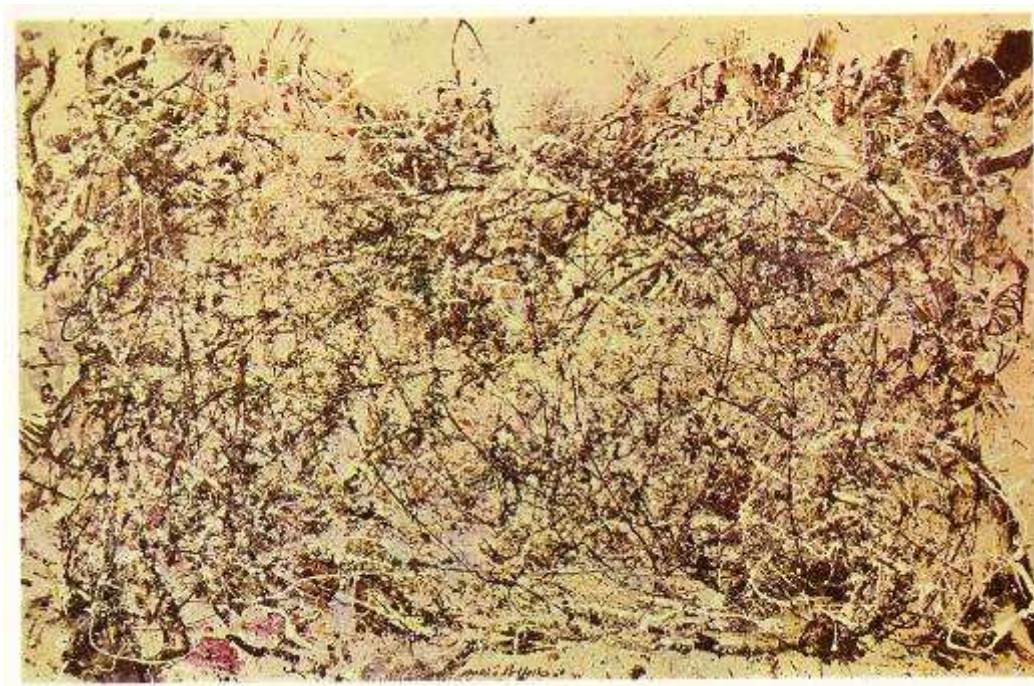

Eyes in the Heat, 1946

Jackson Pollock

Number One, 1949

Bez názvu, 1949

Jackson Pollock, Summertime No. 9A, 1948; Blue poles, 1953

Tafel 5 Jackson Pollock, *Blue Poles*, 1953, Sammlung Mr. and Mrs. Ben Heller

Willem de Kooning (1904–1997)

Kroky, 1945

Růžoví andělé, asi 1945

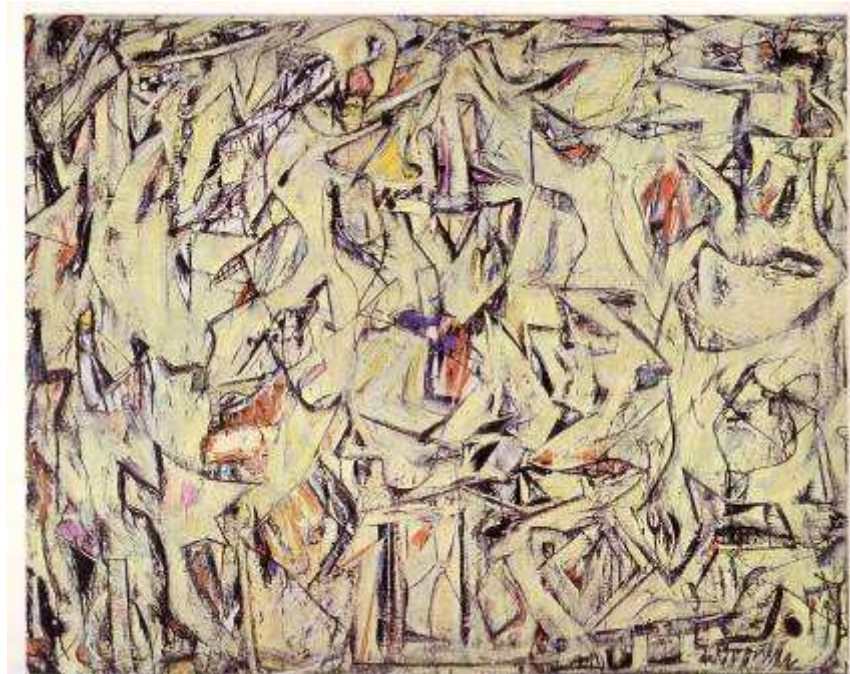
Willem de Kooning, *Pink Angels*, um 1945, Sammlung Mr. and Mrs. Frederick E. Weismann, Beverly Hills

Willem de Kooning

1948, Žena

1950, Excavation

Willem de Kooning, Excavation, 1950, Art Institute, Chicago

Willem de Kooning, Žena I, 1950 – 1952; Žena II, 1952

Wilhelm Baziotes (1912–1963)

1947, Trpaslík

1947, Kyklop

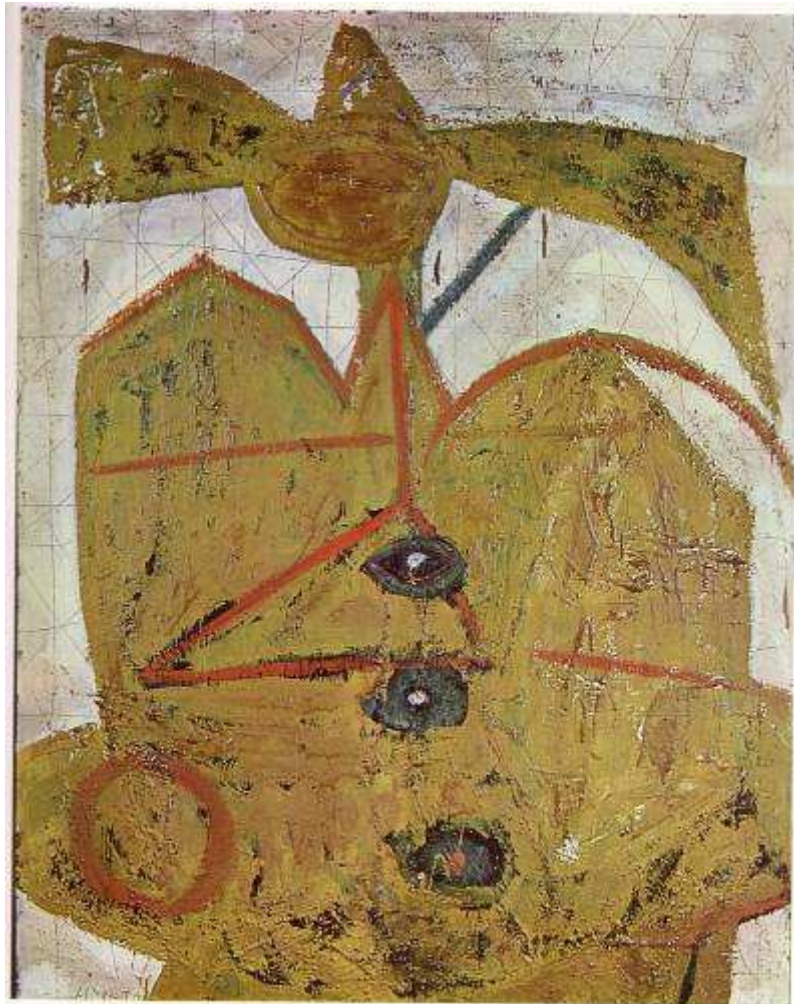

William Baziotes, Cyclops, 1947, Art Institute of Chicago

New Yorská škola

Robert Motherwell, *The Emperor of China*, 1947

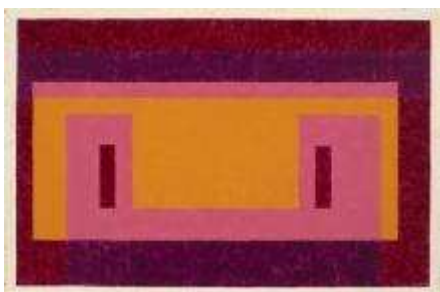
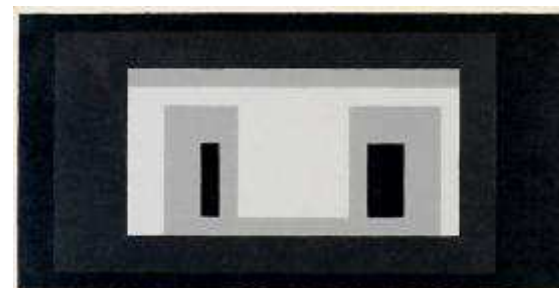
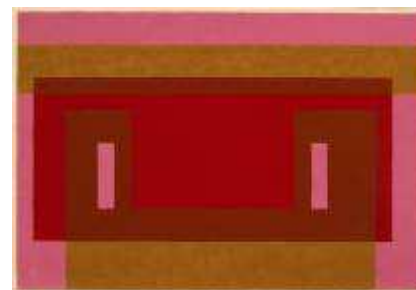
Robert Motherwell, *The Emperor of China*, 1947. Chrysler Art Museum, Provincetown (Massachusetts)

Clyfford Still, *Painting*, 1948

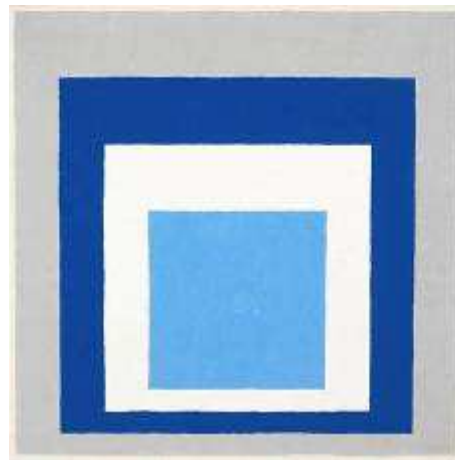
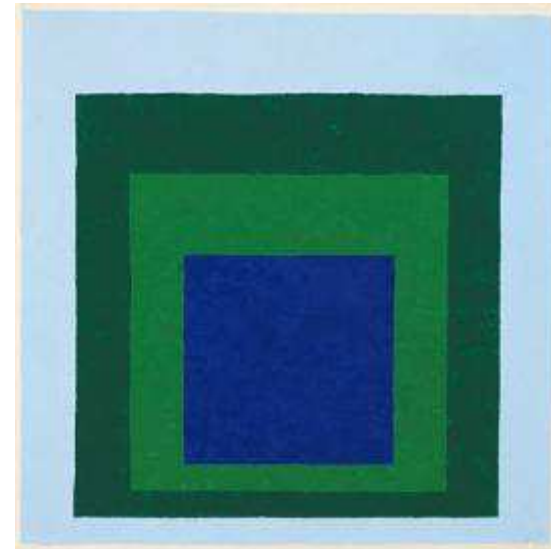

Clyfford Still, *Painting*, 1949, Sammlung Dr. and Mrs. Israel Rosen, Baltimore

Josef Albers (1888–1976)
**variantní malby z let 1947 – 1955 (podle fasády guvernérova
paláce v Uxmalu – viz vpravo dole)**

Josef Albers, Hommage to the Square, od 1950

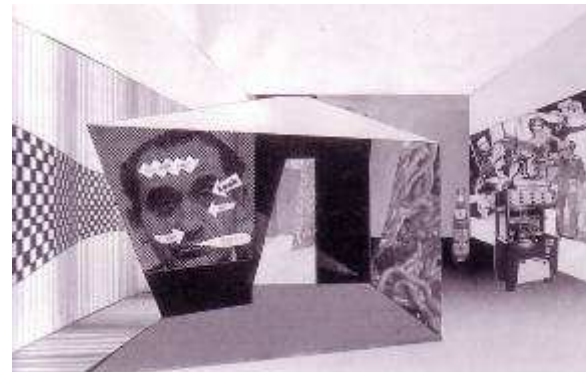

Independent Group, ICA, London

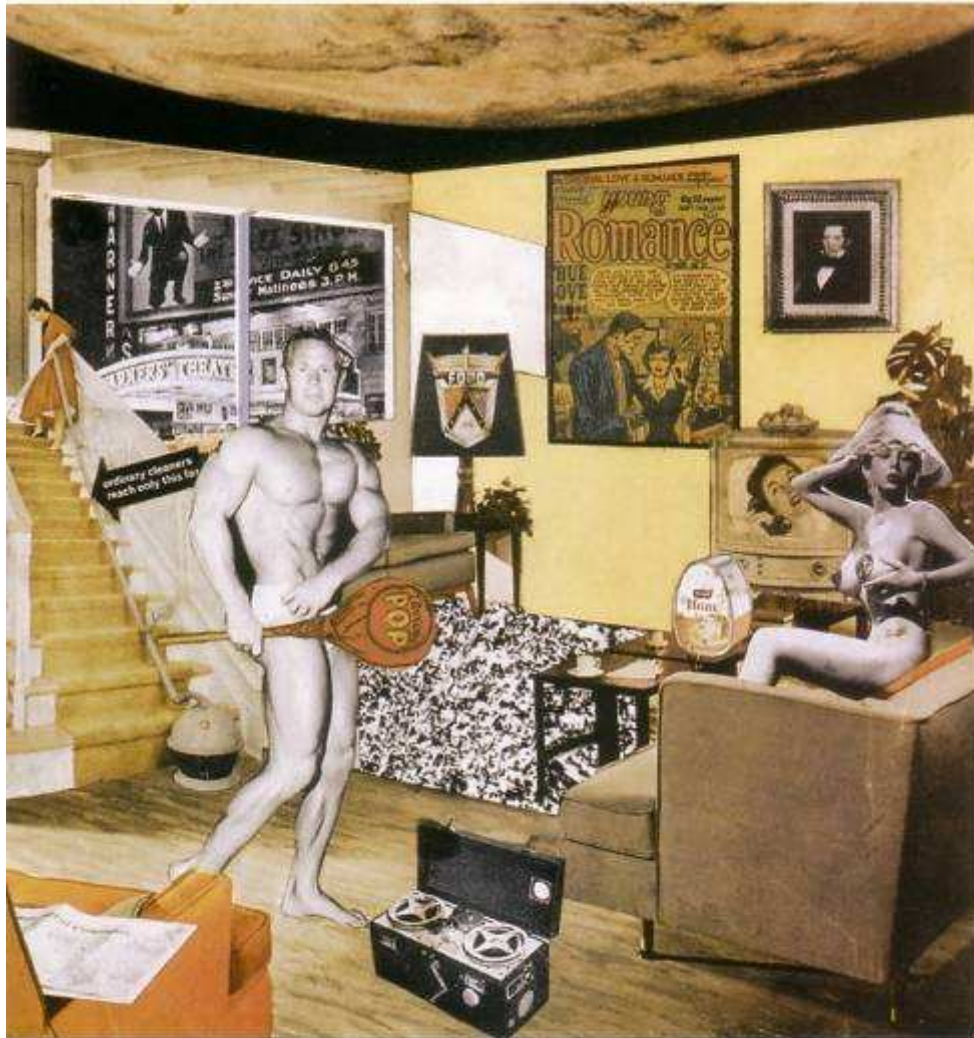
1947, Eduardo Paolozzi, Deset koláží z Bunku

1956, This is tomorrow

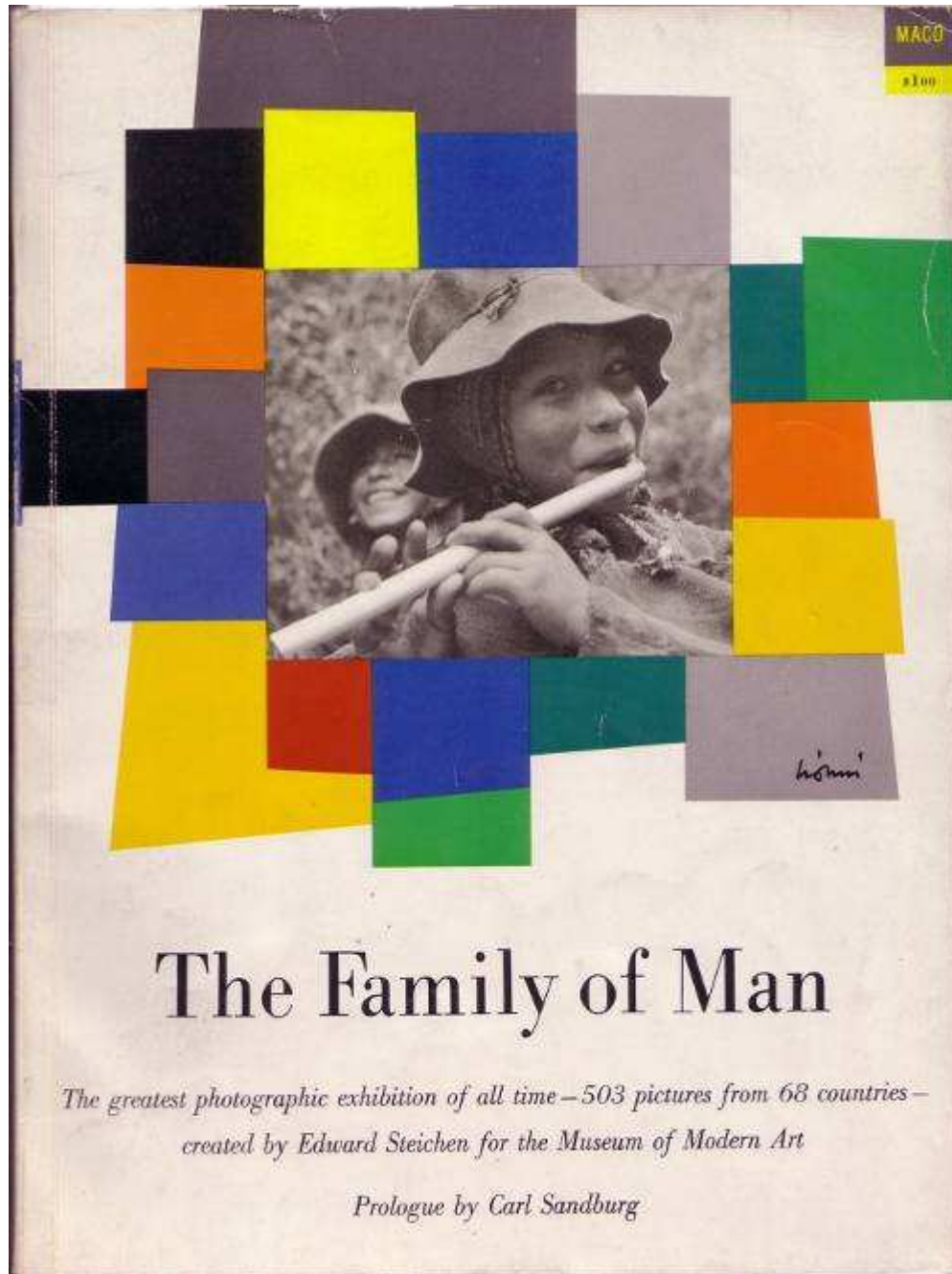
Independent Group

Richard Hamilton (1955),
Just what is it that makes
today's homes so different, so
appealing?, 1956

1955, Man, machine, motion

The Family of Man

Metropolitan Museum of Modern Art 1955

kurátor Edward Steichen,
předmluva Carl Sandburg. 503
fotografií z 68 zemí světa

**Titulní strana: „A Bůh řekl budiž světlo.“
Geneze 1:3, v katalogu citáty řady filozofů,
vědců, spisovatelů, lidová přísloví atp.**

**Plejáda osobností humanistického
dokumentu a reportážní fotografie:**

**Robert Doisneau
Robert Capa
Henri Cartier Bresson
Robert Frank
Wayne Miller
Irwing Penn
Edward Steichen
Bill Brandt
Elliot Erwitt
Dorothea Lange
Diane Arbus
Lennart Nilsson
Brassai a další**